

Galatia

Anutuŋeâk Paulo aposolo âigât wanđo meminep.

¹⁻² O galalupne, hân kotje Galatia aregât ambolupnje ye âmâ emelâk biwiyeňe Yesugâlân katmâ menduguyi aregât kulem esenje ire katyengire togoâp. Nâ Paulo, akto Yesugât kâmot nâ olop manmaen nenje kulem ire katyengienje togoâp. Akto nâje Yesu Kristogât âi aposolo ire âmâ luâk siâje bo katnegep. Yesu Kristo akto Eweňe Anutuŋe Yesu momonjânba goaňdo agalep yâknej nâ âi ire niňiat. Aregâlâk lâuwâňe maktere nângâjet. Luâk siâje makniňdo âi ire bo meman. Bo. Anutu akto Yesu yâknej tân nugumbela yâk yetgât hoň bawa manman. Aregât den ire makyenjiverâm aktân. ³ Ewenenje Anutu akto Humonenje Yesu Kristo yâknej han kalem akmâ damunyeňe akbela han kalem akto lumbe yengâlân hâtikom yendo biwiyeňe sândugewiâp. ⁴ Akto Anutu Ewenenjande han nângâ nângâjaet bunje makto Yesuňe lauňe lokom nengât akmâ hâu nenje mem moep. Eweňaet lauňe lokom gembo kombiâ mondo dosanenje bo agep. Akto Yesuňe nengât hin magep, “Nângât kâmot hâmbâi miawakbai are gasalupyenjande bâleňe akyenjiwâi dâm Eweňaet lau lokom menekjet.” dâm kindo mem kombiâ moep aregât wan me wan bâleňjande hilip nenguwiapgât dop bo tatâp. ⁵ Aregât nenje sop ârândâňâk kotje mem agatmâ manmâ âgâwaen. A bundâk.

Den pat âlepnej konogâk tatâp.

⁶ Galalupne, yenjât den pat nângâm biwine bâliâp aregât den metnej makyenjire nângâjet. Anutunej yenjât okotnej nângâm makyenjimbo biwiyene Yesugâlân kali are dowâk hâkâj akmâ biwiyene siâgâlân katberâm aktâi me? Hain akberâmbiâ nângâre biwine dondâ bâliâp. ⁷ Ye gain gain akmâ biwiyene siâgâlân katberâm aktâi? Yesugât den pat âlepnej are konok yendâp aregât siâgâlân biwiyene katbai aregât dâp bo tatâp. Gârâmâ siâje Yesugât den pat gulip agâk dâm akto luâk biwiyene Yesugâlân kali areyenjât biwiyene gulip agâk dâm den pat aŋgâ makyenjimbo are bo nângâwei. ⁸ Akto aregât hin dâm. Nengâlân gâtnej siâje nengât den hainâk bo lokom âmâ den iraknej makyenjowiap aregât Anutunej hilipkoâk dâwe. Akto Anutugât hoj bawa dâp pânjân manmai kotoyene aŋelo areyenjâlân gâtnej siâje me luâk siâje me nengâlânba luâk siâje den emelâk nângâyi hainâk bo mem âmâ den iraknej makyenjimbo âmâ aregât hin dâman. Anutunej hilipkombo hemem kâlâwân geâk dâman. ⁹ Den ulikjân magion areâk gaetnej ire maktân. Ninjande pat âlep den hekatyenjieg a hilipkom aŋgâ siâ makyenjowiap yâk hemengât pat akbiap. ¹⁰ Galama, nâmâ luâknejak nekjet hain dâman me Anutunej nekto huraguâk dâm akman mon? Akto nâje luâknej kotne mem agatjet dâman dâine Yesugât den pat âlepnej makyenjiman aregât âi emelâk hepunbom.

Paulo ikiŋaet akmâ miep aregât pat.

¹¹ O galalupne, nunaet pat are makyenjire nângâjet. Ulikjân den pat âlepnej makyenjire

nângâyi are âmâ luâk siâne ikiňaet nângâ nângâjân bo makniňdo makyenjiân. Bo kârikje. ¹² Amâ luâk siâne siâ bo makmâ hekatniňep. Yesu Kristonje ikiňak miawakto ektere ainâk den pat âlepnej aregât keiňe makniňep. ¹³⁻¹⁴ Akto nângât pat uliknjân agân are emelâk nângâyi. Amâ hin agân. Nâne Anutugât kotje mem agatbe dâm Yuda nengât agak meme watmâ agân. Hain akmâ Yuda luâk hutyenjânba luâk kâmje hârok nâne bâgilupnenje yençât agak meme are hârok memberâm kârikje dondâ akmâ ewangiyegân. Aregât luâk âmbâle biwiyeňe Yesugâlân kali bikje mem hilipyenjuân. Akto Anutugât kâmot Yesuňe damunyenje akmap are hârok bo aknjet dâm âi humo meân. ¹⁵ Dâ nâmâ uliknjân memenande boâk menektoân Anutuňe, “Gâ nângât dâtâne.” dâm makmâ hâreniňep arekje ikiňak okot âlepgeň nâ humo aktere ain hanne mem purigep. ¹⁶ Hain akmâ ikiňaet nanne Yesu are hekatniňmâ hin dâm makniňep, “Gâ nângât nanne iregât den pat âlepnej are Yuda luâk âmbâle bo are makyenjiwiat.” dâep. Hain dâmbo aregât sop ain âmâ nâne luâk bikje bo aiyenjuân. ¹⁷ Akto Yesugât aposoloňe soň Yerusalem kipian mali are bo aiyenjuân. Anutuňe âi keiňe hekatniňmâ aposologât âi ninjep aregât yânâk Arabia hânâń arim tatmâ benje arewa purik katmâ Damasko kipian ari malân.

¹⁸ Ain manmâ hombaň âlâwu bo akto âmâ Petoro ekberâm Yerusalem kipian arim Petoro olop tatmâ den dât magaňgi goaňgi akmâ tatetje hilâm 15 bo agep. ¹⁹ Sop ain Petoro akto Humo nenjaet emiňe Yakobo areâk yelegân. ²⁰ Amâ nâmâ

bunjeâk makman aregât Anutuqe nângâmap.
21 Akto aregât siâkâ makbe. Nâ Petoro hepunmâ ainâk hân kotje Siria akto hân kotje Kilikia ain arim malân. **22** Akto Yesugât kâmot Yudaiagen manmai yâkje bo nângâniñmini. **23** Yâkje nângât den pat hin amâ nângâyi, “Nengum watnenekmâ den bunje gâlikoâkgât magepnej hinje Yesugât keiñe makyençim manmap.” **24** Hain nângâm Anutugât kotje mem agali.

2

Pauloje Yerusalem âgâmbo Aposolo bikje olop biwi konok agi.

1 Akto arewa nâ hân siân siân arim mandere hombaňje 14 bo akto ainâk Anutuqe miawakniñmâ hin makniñep, “Yerusalem kipian ariwen.” dâmbo Banaba akto Tito olop Yerusalem kipian ariyion. **2** Ain arienje humomoâk mendugumbiâ yân manbomgât Yuda luâk âmbâle bo manmai are makyençiman are bundâk me bo dâm makyençire nângâmbiâ bunje agep. **3** Nângâmbiâ bunje akto Yuda luâk bo are hâkyeñe gâimbiâ Anutuqe yekto ârândâj akbiap aregât keiñe bo makniñi. Akto galane Tito yâk âmâ Girik hânâñ gâtnej aregât hâkje gâi gâigât bo magañi. **4** Akto sop ainâk luâk bikje bâleñe aknengiwerâm Yerusalem kipian yonjâk âgâm nengâlân yaiwâk penânençiyi areknej, “Yesu Kristogât kâmotnej Mosegât den lokoennej Anutuqe nenekmâ luâk âlepnej dâwiap dâm hain bo makmai are makyençiennej Mosegât den lokom biwiyeñe aregâlák nângâjet.” dâm

penânengim umatje kaknenjân katberâm agi.

⁵ Luâk bâleje areknej hain dâm hâwât nenekbiâ nenâmâ bo dâm Yuda luâk bo are den pat âlepnejê nângâmbiâ biwiyeje owâiâk dâm luâk bâleje yenjât den are bo nângâyion. ⁶ Akto Yesugât kâmot areknej Yakobo, Petoro akto Yohane yâknej nengât humomolupnenje dâm yenjgonli yâk Anutuňe biwiyejân ekmap areknej nângât den bo koyi. Akto humomolupnenje dâm yekmai are yektere humo bo akmap. ⁷⁻⁸ Hain akmâ Anutuňe den pat âlepnejê Yuda luâk bo are makyenjîwen dâm makniňep aregât pat makyenjire nângâm, “Woe, Anutuňe Petoro Yuda luâk âmbâle are den pat âlepnejê makyenjîwen dâm maganjmâ tângomap yâknej hainâk Paulo Yuda luâk âmbâle bo manmai are makyenjîwen dâm aregât tângomap.” dâm nângâmbiâ bunje akto den biknej siâ bo dewatiyi.

⁹ Akto Kembuňe âi niňep are Yakobo Petoro akto Yohane yâknej Yesugât kâmot yâk yenjât tân malinje nângâm kotgâm nâ akto Banaba gala menelekmâ bâtnetnej koyi. Akto net Anutu bonângajmai yâk yenjâlân âi mendetnej yâk yenjak Yuda luâk tiripdâ yâk yenjâlân arim makne dâm magi. ¹⁰ “Akto den konogâk tatâp are nângâet. Yuda luâk âmbâle umburuk aregât bo nelâm yetkiwiap.” dâm maknetkimbiâ Yuda luâk âmbâle umburuk mali areyenjât okot âlep akyenjimaet aregât âlepnejê dâyiot.

*Petoroňe âi mem hilipkoep a Paulonje nângâmbo
bo huraguep.*

¹¹ Akto hilâm siân Petoroňe Antiokia kipian togom manmâ âmâ agak meme bâleje akmâ hilip-

kombo den meteŋe magaŋân. Amâ hin. ¹² Ulikjân Yuda luâk âmbâle bo manmai are penâyeŋgimbo olop mali. Ainba Yakobogât galalupŋjande âkâ hainâk Antiokia kipian togombiâ Petoro hâk gâi aŋginjet dâmai are yeŋgât hamep akmâ Yuda luâk âmbâle bo manmai are hepunyekmâ Yakobogât galalupŋe are penâyeŋgiep. ¹³ Petoroŋe hain akto aregât Yuda luâk âmbâle bikŋjande hainâk akmâ Yuda luâk âmbâle bo manmai are hepunyegi. Akto sop ain Banabaŋe galalupŋjande Yuda luâk âmbâle penâyeŋgiyi are yekmâ hainâk Yuda luâk âmbâle bo manmai are hepunyegep. ¹⁴ Akto pat âlep dengât dâp ârândâŋ bo tâlimbiâ yekmâ luâk bikŋe yâk yeŋgât dewunyenjân Petoro hin magaŋân, “Gâ Yuda luâk nenŋaet agak memeân bo akminen. Anutu bo nâŋgaŋmai yâk yeŋgât agak memeân akmenâ ârândâŋ agep. Dâ hinŋe Yuda gâtŋe bo are Yuda nengât agak memeân akŋjetgât makmenâ âmâ bo ârândâŋ aktâp. ¹⁵ Nen Yuda hânâŋ gâtŋe nenŋe âmâ ulikjân Mosegât den kârikŋe lokoenŋe Anutuŋe luâk âlepŋe dâm nengolâk aregât Yuda luâk bo are yekmâ luâk bâleŋe dâm yeŋgonminion. ¹⁶ Gârâmâ hinŋe nâŋgâ nâŋgâ irakŋe mem âmâ nen den kârikŋe lokoenŋe Anutuŋe nenekmâ luâk âlepŋe dâm nengonbiap aregât dâp bo tatâp. Bo. Yesu Kristo nâŋgaŋdenŋe amâ dosa bâlâkgât pat miawaknengiwiap, a nâŋgâmaen. Aregât nen biwinenŋe Yesu Kristogâlân katenŋe Anutuŋe nenekmâ, “Nannande dumyeŋân kinlep aregât dosayeŋe bo agep.” dâep.”

Yesuŋe moepgât Paulokâ hainâk manmanŋe hep-unmâ momogât dâp agep.

¹⁷ Dâ Kristogâlân dewatim mandenje Anutuŋe nenekto huraguâkgât mannegât bâleŋe nenje miawakmap. Aregât gain gain dâwaen? Are Kristoŋe hâwât nenekto bâleŋe akmaen mon? Bo. Hain bo tatâp. ¹⁸ Wan me wan bâleŋjerâm hâkâŋ akmâ hepulân are gaetje lâuwâŋe mem gangerâm manbian amâ bundâk nâ den koko luâk akbian. ¹⁹ Dâ den kârikjé Moseŋe kulemgoep areknej nugumbo mondere den kârikjande lâuwâŋe bo damunne agep. Are Anutu mananberâm agân. ²⁰ Hain akmâ Anutuŋe nanje hungunaŋdo gem nâŋgât dumnaŋ kinmâ moep aregât nâ momogât dop agân a nunaet akmâ bo. Kristoŋe biwinâŋ manmap hâk olop manman. Hain akmâ Anutugât nanje nâŋgaŋmâ yâkgâlâk manman. Yâknej âmâ han kalem akniŋmâ manmanje nâŋgât akmâ hepunmâ moepgât. ²¹ Aregât hin nâŋgân. Den kârikjé lokoenje luâk âlepnej dâm nengonbiapgât dop tatâp dâine Yesu Kristo moep aregât den are yâŋje akbop are nâŋgân. Akto Anutuŋe nanje damun nenje akbiap dâm hungunaŋep pat are nâŋgâm hilipkowom.

3

Biwinenje Anutugâlân katenje Anutuŋe nenekto huragumap.

¹ O galalupne, Galatia hânâŋ gâtnej ye ulikjâŋ Yesu Kristo moep aregât pat makyenjgire nâŋgâm meteyiâŋ ainâk den pat are dowâk nâŋgâmbiâ biwiyeŋjâŋ gem kârikjé agep. Dâ hinnej âmâ niŋjande biwiyeŋe mem gulip milip mâŋgiyegep?

² Aregât hin aiyeŋguwe. Yeŋe den kârikŋe lokombiâ Anutuŋe ikiŋaet Heakŋe yeŋciep me den pat âlepŋe makyeŋgire dowâk biwiyeŋe Yesugâlân katbiâ ainâk Anutuŋe ikiŋaet Heakŋe yeŋciep mon? ³ Aregât wangât yeŋe kârikŋeyeŋe watmâ aregâlân biwiyeŋe katâi? Dâ Anutugât Heakŋe yâkgât kârikŋjande ulikŋân tânyeŋgumbo mali aregât hinŋe manman tâmbâŋaet dâwân ariwai me? ⁴ Wan me wan humo are yân hanâk miawakyengiep mon? Bo. ⁵ Are lâuwâŋe makbe. Luâk âmbâleŋe den kârikŋe lokombiâ Anutuŋe ikiŋaet Heakŋe huŋgunaŋdo meme akyeŋgimbo kulem siâ siâ akmai me bo? Bo. Nenne biwinenŋe Yesugâlân katenŋe Anutuŋe ikiŋaet Heakŋe âlepŋe huŋgun aŋdo kârikŋe nengimbo kulem siâ siâ memaen.

Abraham Anutu nâŋgaŋdo kârikŋe agep.

⁶ Abrahamŋe Anutuŋe den bunŋe maktâp dâm kambiamŋe âlepŋe akto biwiŋe Humogâlân kato âmâ Anutuŋe dosage bo aktâp dâm konlep. ⁷ Aregât hainâk nen âkâ biwinenŋe Anutugâlân katenŋe Anutuŋe nenekmâ Abrahamgât kâmot dâm nengonbiap. ⁸ Akto aregât siâkâ makbe. Anutugât dennjande siâñ Yuda luâk âmbâle bo manmai areyeyŋâlân gâtŋe bikŋjande biwiyeŋe nannaelân katbiâ dosayeŋe bo tatyeyŋiâp dâwian dâm aregât Abraham hin maganjep, “Siâñ gâŋgât kâmolân gâtŋe konok miawakbiap sop ain âmâ luâk âmbâle hân biken biken manbai are hârok tân yeŋgumbo heronje akbai.” ⁹ Aregât nen hin nâŋgâmaen, “Biwinenŋe Anutugâlân katmaen nenje âmâ Abrahamŋe Anutu lau

lokoan̄minep yâkgât kâmolân mandenje Anutuŋe tân nenguwiap.” hain nâŋgâmaen.

Yesu nengât akmâ sait den bâleŋe kakŋân âgâep.

¹⁰ Akto Moseŋe kulemgoep bikŋe hin tatâp, “Luâk âmbâle den kârikŋe hârok bo lokowai yâk Anutuŋe kuk akyenŋimbo bâliwai.” hain tatâp. Aregât den kârikŋaet âiŋjande tânyenŋumbo manbai yâk âmâ sait membai. ¹¹ Akto luâk âmbâle bikŋe bi-wiyeŋe Anutugâlân katbiâ tânyenŋumbo manman âlepŋân manbai a nâŋgâmaen aregât den kârikŋe kâlegen manmâ Anutugâlân dosa bâlâk akbaengât bo tatâp. ¹² Den kârikŋe denâŋ amâ biwi kat katgât keiŋe bo. Amâ hin magep, “Luâk âmbâle bikŋe den kârikŋe lokowai yâk âmâ manman âlepŋân manbai.” ¹³ Anutugât denŋjande hin dâep, “Luâk siâ lâwin parâŋân hokatbiâ kinbiap are Anutuŋe sait bâleŋe kakŋân katbiap.” Aregât Kristo nengât hain are akmâ sait bâleŋe miep. Mem âmâ den kârikŋaet sait are mem nengâlân togowopgât gulip koep. ¹⁴ Hain akmâ Anutuŋe Abrahamgât makmâ hâriepl are Yuda luâk bo manmai yâk yeŋgâlân ariwiapgât moep. Akto nen Yesu nâŋgaŋdenje Anutuŋe ikiŋe wâtgât meme Heak are makmâ hâriepl are nengâlân togowiapgât moep.

Den kârikŋande amâ bât samulânba bo hâkokonenekbiap.

¹⁵ Galalupne, nengât agak meme âmâ hin. Luâk siâŋe den makmâ kalep aregât siâŋe den are de-watim katbiap me bikŋe hârewiapgât dop bo tatâp. Borondâ. ¹⁶ Akto Anutuŋe bât samut are Abraham akto hakuŋe siâgât magep. Akto Anutugât den kulemŋe amâ kâlelupŋe biwirâ yâk yeŋgât

bo magep. Konokgât magep amâ Kristo are. ¹⁷ Akto Anutuŋe den makmâ kalewânbak hombanj 430 bo akto ainâk Anutuŋe den kâriknej makto Mosenej kulemgoep. Den kâriknej areknje Anutuŋe Abraham magaŋdo den makmâ kalep are mem ge katbiapgât dop bo tatâp. ¹⁸ Aregât lâuwârje makbe. Anutuŋe, “Gâ den kâriknej lokowiat âmâ gâ akto gângât kâmolân gâtnej siâ wan me wan yetkiwian.” dâep dâine benne Anutuŋe den lumbe are bo makmâ katbop. Gârâmâ Anutuŋe Abraham yân âi bo miepgât den lumbe makmâ hâriep.

Anutugât den kâriknejande dosanenje tektekjân kalep.

¹⁹ Wei, Mosegât den kâriknejande amâ wangât dâmap? Hingât. Anutuŋe luâk âmbâle nengât agak memenenje bâlenje miawagâkgât den kâriknej kalep. Gârâmâ den are talmâ âgâwiapgât dop bo tatâp. Abrahamgât kâlegen den pat Amboŋe miawakto hulanj akmâ ariâkgât makmâ kalep. Akto den kâriknej are amâ aŋelo lauŋe makmakgât miawagep. Akto yân bo. Luâk mendugunenekmapje bâtnjân mem katnenegep. ²⁰ Dâ mendugunenekmap luâk yâk amâ luâk konokgât bo akmâ manmap. Biwirâ nengât akmâ manmap. Dâ Anutu amâ konok. ²¹ Akto den kâriknej areknje Anutugât pat âlep den mem ge kalmâ hâlâjnmâ aŋgâ miawakbiap mon? Hain bo. Den kâriknej areknje luâk biwi golâ mânjineneckmap dâine âmâ bundâk den kâriknej lokoennje dosa bâlâk agak meme are miawaknengiwop. ²² Gârâmâ Anutugât denŋjande luâk hâroknej bâlenjaet tâgân dâgâm gisap konenekmap. Amâ hingât. Anutuŋe

Yesu Kristogât akmâ luâk âmbâle biknej Yesu nângajmai aregât makmâ hâriepl den are bunnej agâkgât. Amâ nen Yesu nângajmaengât. ²³ Dâ Yesu bo nângajmâ kepilâyionân âmâ nen Yuda luâk are den kâriknjande hikonenecko tâgân yem mandenje Yesu nângajmâ manbaengât patjande miawakmâ tek tegiepl. ²⁴ Akto aregât den kâriknjande damunnenje akmâ Kristogâlân katnenegepl. Areknej Yesu nângajmâ dosa bâlâk manbaengât hain aknengiepl. ²⁵ Dâ nen biwi kat katgât dâp miawakto are tâlienje miwindik neneckmapgât tâk togepl. ²⁶ Amâ ye hârok Yesu Kristo nângajmaigât hârok Anutugât nan baratlupnej agi mandâi. ²⁷ Akto tu puliyegiân âmâ Kristogâlân dewatiyi. Ye hâroknej Kristo luguakmâ lugumbiâ giepl. ²⁸ Aregât Yuda luâk âmbâle me Yuda luâk âmbâle bo me luâk kotdâ, me luâk yânnej, me luâk me âmbâle ye hârok Yesu Kristogât akmâ kâmot konok manbiâ Anutunej yekmâ âmâ dop konok dâm yenjgonlep. ²⁹ Anutunej hain dâm yenjongo Kristogât kâmot agigât Anutunej Abrahamgât den lumbe makmâ kalepl den bunnej yenjâlân miawaktâp.

4

Anutugât nan baratlupnej agion.

¹ Nengât agak meme âmâ hin tatâp. Nan baratlupnenje nen mombaenân nengât wan me wan are membai. Gârâmâ nananjenjânbak yân manmai. ² Akto nenje hoj bawalupnenje hin makyenjimaen, “Nan baratlupnenje damun yenje akbei.” dâmaen. Hain makyenjim nan baratlupnenje irawot humomo akbiâ ainâk

bâin dâenje wan me wan are memai. ³ Nengât dop hainâk tatâp. Tâmbâje hinnenjande guruknje manmâ hângât wan me wan yânje hoj malañion. ⁴ Ye akto nen hain aktenje Anutuňe bâin dâmân Nanje hungun ando âmbâle siâgât tepnân miawakto mendo Yudagât den kâriknje aregât amuknân malep. ⁵ Manmâ luâk âmbâle den kâriknande damunyeje akmap are Anutugât kâmolân dewatiwai nengât dosa mem den kâriknje damunyeje akmap a bo agâk dâm dumnenjân kilep. ⁶ Anutugât Nanjande hain agep aregât ye âmâ Anutugât nan baratlupje agi. Aregât Anutuňe Nanjaet Heaknje nengât hungun ando gem meme aknengimbo ainâk, “Ewenenje Ewenenje.” dâenje kambiamnenje owâiep. ⁷ Aregât gâ hoj luâk bo manmat. Gâmâ Anutugât nanje manmat. Hain akmâ nanje manmâ Anutu biwi âlepjaet akmâ bât samut aregât amboje gai manmat.

Kotje siâ bâleje hamianjion are lâuwâje bo membaen.

⁸ Akto ye uliknân Anutu bo nângâmini sop ain hângei den nângâm siâ siâ yânje areyenjât hoj bawa akmini. ⁹ Akto beirâ Anutuňe yekmâ nângâyenjimbo âmâ ye gai hainâk yâk nânganji. Hain akmâ âmâ wangât hinje wan me wan bunje are hepunmâ âmâ wan me wan bunje bo akto kâriknje bo are mete katmâ hoj manañmai? ¹⁰ Hain akmâ hombaŋ keiŋe keiŋe aregât nângâmbiâ bunje akto tatmai amâ bo ârândâŋ akmap. ¹¹ Yeje hain agi aregât nâŋe âi yenjât meân are bâliwiapgât dop miawakto kambiamne bâliâp.

Galatia gâtjande Paulo hâkâye dâm hamianji.

12 Galalupne, nâ ulityenjim makbe. Nâje yeñgât akmâ wan akman aregât nâñgât dop hainâk akbei. Ye ire manmâ gam wan me wan bâleñe siâ bo niñi. **13** Akto nâje kundat agân aregât den pat âlepje pup pup makyenjîan are emelâk nâñgâyi. **14** Akto sop ain kundat nugumbo yeñe tân nugum âi humo mem nâñgât hâkây bo agi. Akto ye ajeleo me Yesu Kristo honj bawa akyenjimai dop hainâk honj bawa akniñi aregât wangât hinñe hepun negi? **15** Yei, sop ain makmâ egâliañ agi are wangât bo aktâp? Ye dewunyeñe koanje kâwutmâ nâ niñbaigât dâp tato dâine niñbâi. Are bunje nâñgâm heñgemgom maktân. **16** Akto nâje yeñgât okotne nâñgâm aregât den bunje makyenjîan, aregât wangât gasa akniñdâi? **17** Luâk bikjande yeñgât ukenje akmai, amâ bunje bo akyenjimai. Akto yâk ukenje akyenjinetgât ye yânnjângen katyekmai. **18** Akto luâk are bunje tân yeñguwerâm akmâ togoyi dâine nâje tân yeñguwiangât dop bo tato heroje dondâ akbom. Gârâmâ nâ ye olop bo talân. Akto luâk are hilip yeñguwerâm togoyi. **19** Nan baratlupne, nâ yeñgât akmâ metjande nigimbo hâk hilâlâm nâñgân areâk totokom nâñgân. Aregât Kristogât towat yeñgâlân miawakmâ pagaleâk hâk hilâlâm are nâñgâm manbian. **20** Nâ yeñgât hanokoak dondâ akmangât yeñgâlân dowâk togom den makmâ purik gurik akmâ makyenjiverâm akniñdâp.

Sara akto Haga yâk yetgât den ginje.

21 Galalupne, den kârikjë lokowerâm aktâi aregât makyenjire nâñgâjet. Moseñe den kârikjë

kulemgoep are hin tatâp. ²² Are amâ Anutugât denjande hin dâep, “Abrahamgât nanañ lâuwâ miawagiat. Siâ hoñ manman âmbâle Haga areknej miep. Dâ siâ Isaka âmâ âmbenje bunje Sara areknej miep. ²³ Akto hoñ manman âmbâle Haga areknej miep are âmâ yânnâgen miawagep. Dâ âmbenje bunje Saranje miep Isaka âmâ Anutu makmâ hâriegpgât dopnâan miawagep. ²⁴ Akto den aregât biknej hin tatâp, Âmbâle lâuwâ amâ Anutuje den dewatiakbiandatgât agak meme lâuwâ aregât dopne agiat. Siâ âmâ Sinai gimbâje agaknej yâkgât kâmotnej amâ hoñ manman agi. Aregât dopne amâ Haganje agep. ²⁵ Haga are Sinai gimbâje Arabia hânâan tatâp aregât dop. Dâ Yerusalem kipia are Sinai gimbâje olop dopyetje konok aktat. Yâkgât kâmotnej hoñ manmanâk gai akmai. ²⁶ Dâ Yerusalem kipia egon himbimâan tatâp areknej amâ Sara âmbenje bunje yâkgât dop kipia areknej âmâ memenenje bunje aktâp. ²⁷ Anutugât denjande hin dâep,

“Âmbâle gupinje nanañ bo memat gâ biwi kau nângâwen. Akto nanañ bo mematgât heroje maroje akben. Nanañlupgande amâ âmbâle luâkdâ yâkgât nanañlupnej ewangiwai.” dâep.

²⁸ Den are bunje akto nen Anutuje Abrahamgât nanje Isaka yâkgât den makmâ kalep are nengâlân miawagep.

²⁹ Dâ uliknjân nanañ yânnjande nanañ bunje Anutugât Wâtgât meme areknej tângombo miawagep are gasa agañep. Dop hainâk hinje aknengimai. ³⁰ Aregât Anutugât denjande gain gain maktâp? Hin. Hoñ manman âmbâle yâk

nanje olop watyelekmenâ ariet. Hoj manman âmbâlegât nanjande âmbâle bunjaet nanje olop bât samut bo membiâp. ³¹ Aregât galalupne, nen hoj manman âmbâlegât nanlupnje bo. Nen âmâ âmbâle bunje yâkgât nanlupnje dop agion manden.

5

Yesuŋe emelâk tâgânba oloŋnenegep.

¹ Galama, tâk bâlâk mannegât Kristoŋe hulanj nenegep, aregât bikŋande tâgân katyekberâm akbiâ âmâ hâkâŋ akbei. ² Nâ Pauloŋe makyenŋire nâŋgâŋjet. Ye hâkgât tirip membiâ âmâ Kristoŋe yeŋgâlân wan me wan yâŋje hainare akbop. ³ Gaetŋe totokom makyenŋiwe. Siâ hâkŋân tirip membiapnje den kârikŋe hârok lokombo ârândâŋ akbiap. ⁴ Den kârikŋe lokom dosa bâlâk manberâm akbiâ âmâ ye Kristo olop dewatiyi are toktâp. Akto han kalem yeŋgâlân bunje bo akbop. ⁵⁻⁶ Akto nenje biwinenŋe Yesu Kristogâlân kalion nen hâknenŋe gâi aŋgiyion akto bo gâi aŋgiyi nen âmâ kâmot konok akmâ biwinenŋe Yesugâlân hokboâk hokboâk katmâ hoj bawa agaŋmâ okot âlep agaŋmaen. Aregât akto Anutugât Heakŋande tân nengumbo Yesuŋe âi miep aregât hâuŋe âlepŋe membaen aregâlâk nâŋgâm miawagâk dâm kondenŋe kambiamnenŋe sândugem âlepŋe akmap.

Luâk den hanâk makmai are yeŋgât den bo nâŋgâniâm.

⁷⁻⁸ Galalupne, ye ulikŋân den pat âlepŋe nâŋgâm Yesu hoj bawa agaŋbiâ yektere ârândâŋ agep. Gârâmâ hinje Yuda luâk amon siâŋe Humonenŋande ye olonyekmâ manman âlepŋaet

dâwân katyegep areknej bo huŋgunyeŋgiep areknej
yençâlân togombiâ âmâ denyeŋe dowâk nâŋgâyi
aregât pat nâŋgâre bo ârândâŋ agep. ⁹ Amâ hin.
Bau wiŋe bâlensiâ solân gembo hârok bâlimap.
¹⁰ Akto nâ biwine Humogâlân katmâ manman
aregât hin nâŋgân. Ye hinâk nâŋgâwai. Luâk
bâleŋe akyenjimap are âgâ âgâŋe me gegeŋe biknej
Anutuŋe hâuŋe waŋdo umatnej membiap.

¹¹ Galalupne, nâ tiripdâ akjetgât luâk
makyenjiman dâine wangât dâtnej metnej siâ
akniŋbâi? Hain akman dâine lâwin parâŋaet
nâŋgâm bâli bâli are olop bo akbop. ¹² Yuda luâk
areknej hâkyenjé gâiaŋgim hilip agum gâi aŋgiŋetgât
nâŋgân.

*Yesurje hularj nenegepgât uŋak amâ kotnej siâ
hanâk bo akbaen.*

¹³⁻¹⁴ Galalupne, yeŋe wan me wangât hoŋ bawa
akmini ainba Anutuŋe olonyekto âlepñâŋ manmai
aregât hâkgât siâ siâ aregât bo ukenje akmâ wat-
bei. Aregât den kârikjaet keiŋande hin dâp. Ye yeŋe
agaŋgimai hainâk luâk siâ agaŋbei. Hain maktâp
aregât den are lokom yeŋe hoŋ bawa agaŋgim okot
âlep agaŋgim âmâ den kâriknej hârok lokowei. ¹⁵ Ye
âmâ dâtyenjande igiakmâ agu agu dondâ akmâ bo
akbâigât sami den makyenjîan.

Heakgât den akto manman tâmbâŋaet den.

¹⁶⁻¹⁷ Galalupne, hâkyenjande olonyekto aregâlâk
nâŋgâm watbiâ âmâ hâkyenjande Anutugât Heaknej
are mem ge katberâm akto ye wan me wan
âlepnej memberâm akbai aregât dop bo akbiâp.
Aregât hâkyenjade bo nâŋgâmbiâ agato Anutugât
Heaknejande wan me wangât makyenjimbo

aregâlâk nângâmbiâ âmâ agak meme bâleñande kambiamyenjân heyençimbo are bo nângâm âlepñâñâk manbai. ¹⁸ Anutugât Heakñe oloñyekmâ mem owâinje akyençimbo amâ den kârikñe arekñe luâk kembu bo akyençigiwiap.

¹⁹ Galalupne, hâkgât agak meme amâ miapñâñ tatmap. Amâ hin. Âmbâle mem hepun hepun akto nângâ nângâ bâleñe, ukenñaet kotñe siâ siâ, akto bâleñjaet kotñe siâ siâ, ²⁰ akto tukup kotñe mem agatmai akto kâmbokñe kârikñe me sait memai akto galagât hogo hogo, akto galayençât wan me wangât nângâmbiâ âgâmap akto kuk heñgân agañgimai akto yeñaelâk nângâmbiâ âgâmap, ²¹ ewangiak gowangiak kakñjân manmai, tu kârikñe nem gulip akmâ akto sot soñgo kâmdâk nene akmâ bâleñe siâ siâ hârok akmai. Akmâ ire gaetñe makyençigiwe. Agak meme are luâk âmbâle hârokñe hain akmai amâ Anutuñe bo damunyeñe akto Yesugât kâmolân bo dewatiwai. ²² Dâ luâk âmbâle bikñe Anutugât Heakñande meme akyençimbo hin akmai. Anutu akto luâk bikñe yeñgât okotyeñe akmai, akto Anutuñe damun nenne akmap dâm aregât heroñe dondâ akbiâ biwiyeñe sândugemap, akto umatñe me gasa me wan me wan akberâmbiâ umatñe miawakyençimbo âmâ biwiyeñe kârikñe tatyençimbo yaiwâk yaiyençum manmâ âgâwai. Akto agak meme âlepñeâk akmâ manmai. Akto wan me wan makmâ katmai aregâlâk nângâm watmâ manbai. ²³ Akto yeñjaet nângâmbiâ gembo galalupyeñe yeñgât nângâmbiâ âgâmbo tân yeñgum manbai. Akto biwiyeñande wan me wangât

egâliañdo ainâk mem ge katmâ manbai. Luâk âmbâle hain akmai areknej den kâriknjande mem ge katyekbiapgât dâp bo tatâp. ²⁴ Akto Kristogât pat manmai amâ agak meme tâmbâjeyene egâliañ akto bâlenjaet egâliañ are lâwin parâñân kombiâ bo agep.

²⁵ Anutugât Heaknjande meme aknengimap âmâ benje aregât dowâk biwinenje yâkgâlân katmâ launje lokowaen. ²⁶ Akto galayengât siâ siâ are ekmâ egâliañmâ kotnej gulip bo mem agatbaen. Akto hâknenje bo mem agatbaen akto galagât bo mem ge kalañgiwaen.

6

Gala siâjje umatje lokombo tângowaen.

¹ Galalupne, luâk siâjje yeugem dosa peniañdo ye wât meme akmaiñje biwi sânduk akmâ hainare makmâ miwindik yekbei. Akto gâ gugak bâleñje akbom dâm yeugewâtgât damunge akben. ² Wan me wan yeñgim mem umatje mânji yekmap are anđi goańgi akmâ tân agu aguân membei. Hain akmâ Kristogât den kâriknej âlepnej lokowai. ³ Luâk siâ wan me wan bo akmâ ikiñaet nângâmbo âgâwiap hain areknej ikiñaet hanje mem agatâp dâwaen. ⁴ Aregât siâ ikiñe agak memeñje ekmâ nângânbîáp. Akto egâliañ den are ikiñaet akmâ mem miawakbiâp. Luâk anđâ siâgât akmâ bo. ⁵ Âigât umatje kâmot kat katnej are amboñân amboñân lokowaen. ⁶ Akto yeñgât humomolupyenjande Anutugât keiñje makyenjewai are wan me wan bo tatyenjimbo âmâ dowâk

tânyeŋgum wan me wan bo tatyenŋiwiap are yeŋgiwei.

Agak memenenŋaet hâuŋe mammâ penianŋbaen.

⁷ Yeŋe guwuŋ aŋgiwâigât ire nâŋgâwei. Anutuŋe siâ siâ hârok ekmâ nâŋgâmap aregât luâk âmbâleŋe wan me wan akbiâ âmâ yâk hainâk akyenŋimap. ⁸ Dâ luâk âmbâleŋe hâkyeŋeâk mem agatbiâ âmâ siân Anutuŋe hâkyeŋe kondo hambuŋiwiap. Dâ luâk âmbâleŋe Anutugât Heakŋe aregâlâk nâŋgâenŋe âmâ tân nengumbo ain manman âlepŋâŋ manbaen. ⁹ Galalupne aregâlâk nâŋgâm âi âlepŋeâk mem luâk âmbâle tân yeŋgum umatŋe miawak nengiwiap me hâkneneŋe yeukŋe miawak nengiwiap are hanâk âiâk mem âgâwaen. Nen hain aktenŋe irawot Anutuŋe hâuŋe nengiwiap. ¹⁰ Are nâŋgâm âmâ sop nenŋe tatoâŋ hin akbaen. Luâk âmbâle yânŋe umatŋâŋ manbai are tânyeŋguwaen. Akto Yesugât kâmot umatŋâŋ manbiâ are âkâ hainâk hâk hilâlâm kakŋâŋ tânyeŋguwaen.

Pauloŋe Yesu lâwinâŋ kombiâ moep aregât den makmâ heroneŋ agep.

¹¹ Galatia hânâŋ gâtŋe, kulem esenŋe ire luâk siâ maganjdere kulemgoâp. Dâ biken ire âmâ nunak kulemgoâŋ aregât bât tiripne humo ekmâ hin dâwei. Bunŋe kulem ire âmâ Paulonje kulemgoep. ¹² Yuda luâk hâkyeŋe gâi aŋgiŋet dâmai arekŋe luâk âmbâle hârokŋe neneŋkiâ âgâk dâm hâkyeŋe gâiŋet dâmai. Akto areâk bo. Yuda siânbanje nenguwâirâm Yesu lâwinâŋ moep aregât hamep akmâ Anutuŋe dosayenŋe bo akyenŋiâp dâmap aregât den bo makyenŋim hâkyeŋe gâi gâigâlâk makyenŋimai. ¹³ Akto luâk are hâkyeŋe

gâiyi gârâmâ den kârikje bo lokomai aregât Galatia hânân gâtje hâkyeje gâienje galalupnenjande nenekmâ kotnenje mem agatbairâm aregât ye hâwâtyekmai. ¹⁴ Dâ nâmâ kotne mem agatbaigât bo nângân aregât nâmâ hin nângân. Humonenje Yesu Kristo lâwinân kombiâ moep aregâlâk nângâre humo akmap. Yâkgât akmâ hânân gâtje wan me wanne mendere lâwin parânjân monihep. Akto nâ hainagâk lâwin parânjân hânân wan me wan are moanjân. ¹⁵ Aregât lâuwâne makbe. Hâknenje gâi aنجион me Yuda luâk bo manmai arekje bo gâi aنجии are amâ yânje. Dâ Anutuŋe mem irakje ketugu nenekmap aregâlâk nângâman. ¹⁶ Hewum horat ain kinmai dopnâŋ yengâlân biwi limbâp hâtikom yembiâp. Akto Anutuŋe ikiŋe kâmot Israe bunje nengâlân olowâk malâk.

¹⁷ Galalupne nâmâ Yesugât hoŋ bawa bunje aganmâ hâk hilâlâm humo nângâm aregât hâknân panda tatâp aregât luâk siâŋe mem ge katnekbi-apgât dop bo tatâp.

¹⁸ Galalupne, Kembunenje Yesu Kristogât han kalemjé âlepnejande hanyenjân yem âgâwiâp. A bundâk.

Yusugât Pat Âlep Den
The New Testament in the Timbe Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Timbe long Niugini
copyright © 1987 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Timbe

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 9 Oct 2020

03f82704-6ad1-5094-a78e-e240d9f2d4f8